

Vendégek?

Toborzók

Tőkekivitel

Meg kell teremteni az áruk, szolgáltatások, tőke és munkaerő szabad mozgását a közösségen belül — a gazdasági integrációnak ez a feltétele. Ebből indult ki a Közös Piac alapítóokmánya, a Római Szerződés. 1969-ben bejelentették, hogy létrejött az egységes munkaerőpiac. Jelenleg tehát az EGK-országokból származó vendégmunkásokat a közösség bármely fogadó államában, elvben, a hazai munkavállalóval azonos jogok illetik meg, velük szemben mindenfajta diszkrimináció a törvény szerint tilos. A brüsszeli bizottság mellett koordinációs iroda is működik, melynek feladata a tagországok munkaerőhelyzetének felmérése, valamint a távlati tervek kidolgozása. Létezik egy pénzügyi szerv is, az Európai Szociális Alap, amely a munkanélküliek átkezdésére fordított összeg felét a tagállamoknak visszatéríti. Nagyszámú szakember foglalkozik a betegbiztosítási és szociális jogszabályok egységesítésével, a képzési feltételek harmonizálásával.

Az elv persze még nem valóság. Bár megvalósították a Közös Piacon belüli szabad munkavállalást, a Werner-jelentés mégis azt taglalja, hogy a helyzet cseppet sem kielégítő. („A személyek szabad mozgása nincs megfelelő módon biztosítva és nem mutatkozik tényleges előrehaladás a szociálpolitika harmonizálása területén sem.”) Ugyanezt állapítja meg a fentebb említett koordinációs iroda is. Úgy tűnik, a szabad munkaerőpiac elvileg megvan, de a gyakorlatban aligha működik a Hatok kívánságának megfelelően.

Átlag: 5 év

Az EGK tagállamai között vannak munkaerőhiánnyal küzdő országok (például az NSZK) és adva van a nagy munkaerőtartalékokkal rendelkező Olaszország. Az országok közötti munkaerővándorlás elméletben mindkét fél problémáit megoldja; az egyik helyen a szükségletet kielégíti, míg másutt a munkanélküliséget csökkenti. Ez volt az eredeti koncepció. Annak ellenére, hogy a Hatok többsége toborzóirodákat tart fenn Olaszországban, a valóság — legalábbis eddig — nem igazolta a várakozásokat.

Nézzük a tényeket: az utóbbi évtizedben a Közös Piacon belüli munkásvándorlás évi 206 000-ről 167 000-re csökkent. Ugyanakkor a harmadik, tehát piacon kívüli országokból származó vendégmunkások száma 126 000-ről 692 000-re nőtt! (Összesen mintegy két és fél millió közösségen kívülről érkezett munkavállaló dolgozik ma a Közös Piac területén.)

EGY SVÁJCI PÁLYAUDVARON

Nehezen tekinthető továbbra is vendégnek

Az integráción kívülről érkező vendégmunkásokat kezdetben kedvezően fogadták a tőkés szakemberek. A különböző dél-európai és észak-afrikai országokból származó dolgozók olcsó segédmunkáival látták el Nyugat-Európát, megjelenésük bizonyos fokig a szakszervezetek pozícióját is rontotta. Kialakult az a meggyőződés, hogy a vendégmunkás-rendszer már csak azért is jó, mert a beutazók minden olyan munkát elvégeznek, amelyet született belgának, franciának, hollandnak stb. már „nem illik” felajánlani.

Miért nevezték el az ilyen külföldi munkavállalókat vendégmunkásoknak? E bevándorlók csak ideiglenesen tartózkodnak a fogadó országban, szakképzettséget szereznek, tőkét gyűjtenek, majd hazatérnek — csak vendégek Nyugat-Európában. Legalábbis ez volt az uralkodó vélemény a 60-as évek elején, amikor egy vendégmunkás még csak átlagosan 18 hónapot töltött a Hatok valamely országában.

A helyzet azóta lényegesen megváltozott. Egyre inkább előtérbe kerültek a vendégmunkás-rendszer hátrányai. Az említett átlagos munkás ma már öt évig él Nyugat-Európában; így tehát nehezen tekinthető továbbra is vendégnek, hiszen lakás- és kommunális szükségletei az állandó lakosokéval azonosra válnak. Új jelenség, hogy a Nyugat-Európában dolgozó dél-európaiak számát ma már nem százazreken, hanem milliókban mérik: az NSZK kétmillió, Franciaország másfél millió külföldi állampolgárnak ad munkát. Az idegenek nagy száma nagyon sok — a helyi lakossággal való együttélésel összefüggő — problémát vet fel. A vendégmunkások kulturális, szociális helyzetének megoldatlansága, a nyelvi nehézségek gyakran nehezítik meg a megfelelő viszony kiépítését a fogadó állam polgárai-val. Az ilyen politikai-szociális ellenérvek mellett azonban vannak a munkaerőimportnak kritikusai a gazdaság oldaláról is. A külföldi munkaerőt kiképezik, nyelvet tanul, valamint lakást kap. Mindezek költségeit valamilyen formában a fogadó állam vagy az alkalmazó vállalat fedezi. Amikor pedig a befektetett összeg már kezdene megtérülni — a munkás el-sajátította a nyelvet és teljes értékű dolgozóvá válik — előbb-utóbb hazatér. Az eltávozókat ugyan újabbak váltják fel, de ezekkel az egész kiképzési „procedúrát” újra kell kezdeni.

Továbbá: a zömében Dél-Európából származó munkások többsége segéd- vagy betanított munkás,

általuk tehát Nyugat-Európa szak-képzett munkaerőgondjai nem oldhatók meg.

Az európai tőkésországok közül elsőnek Svájc áldozta fel gazdasági stabilitását, hogy a vendégmunkás-kérdés megoldására konkrét intézkedéseket tehesen. 1970-ben már több mint 660 000 idegen munkásnak adott otthont, így a svájci munkavállalók 28 százaléka volt külföldi. A 6,2 millió lakosú országban a közvélemény az idegen munkaerő további beáramlásának korlátozását követelte. Bár minden józan közgazdasági érv egy ilyen intézkedés meghozatala ellen szólt, az alpesi köztársaság kormánya 1971 márciusában az akkori szinten „befagyasztotta” a vendégmunkások számát. Ez a lépés egy gyorsuló ütemű keresleti inflációhoz vezetett, ma pedig a svájci ipar és idegenforgalom már komoly munkaerőhiánnyal küzd.

Szociális problémák

Más államok — például az NSZK — a vendégmunkás helyzetét megjavító lépésekkel igyekeznek a beilleszkedést megkönnyíteni. A nyugatnémet belső törvények a hazai munkásokkal azonos jogokat biztosítanak a külföldi munkavállalónak. Arendt munkaügyi miniszter márciusi intézkedései is több területen megkönnyítik a vendégmunkások helyzetét. A rendelet értelmében minden külföldi munkást 8 négyzetméter lakóterület illet meg, különleges iskolák létesültek és létesülnek, hogy a vendégmunkások és gyermekeik a német nyelvet minél gyorsabban elsajátíthassák. Természetesen aligha lehet várni, hogy a kormányintézkedésektől a vendégmunkások minden problémája azonnal megoldódik, beilleszkedésük a „házigazda társadalomba” harmonikus lesz. Ráadásul a külföldről származó munkások helyzetének javítása rengeteg pénzbe kerül a szövetségi költségvetésnek. (Egyedül a Szövetségi Munkügyi Hivatal nürnbergi kirendeltsége 425 millió márkát költött eddig lakásépítésre.)

A kulturális ellátás biztosítása már a küldő és fogadó állam közös feladata. Különösen a vendégmunkások gyermekeire fordítanak nagy figyelmet — az NSZK-ban például a külföldi férfimunkások 58, az asszonyok 90 százaléka családotól él —, a cél annak elérése, hogy hazájukba később visszatérve ne okozzon problémát a beilleszkedés a fiatalok számára.

Úgy tűnik tehát, hogy a vendégmunkás-rendszer a 70-es években nem fog Nyugat-Európa munkaerőgondjainak csodagyógyszeréül szolgálni. A konjunktúra fennmaradására alapozott tőkés prognózis arra mutat, hogy Nyugat-Európában a munkaerőhiány ezzel nem fog megoldódni. A jelenlegi helyzethez képest lényeges javulást a Közös Piac kibővítése sem hoz, bár két tagjelölt — Anglia és Frország — munkaerőexportőr lehet. (Anglia már ma is több ezer munkást küld a Rajna- és Ruhr-vidékre.) De a tudományos előrejelzésekből az is kiderül, hogy a jövőben a hagyományos munkaerőforrások kimerülnek, gazdasági fejlődésük következtében Olaszország és Spanyolország munkasexportőr szerepe csökkenhet...

Természetesen a munkaerőben szegény nyugat-európai országok számára fennáll az a lehetőség, hogy munkaerőszükségletüket más (például észak-afrikai) országokból fedezzék. Ez a lépés azonban minden bizonnyal jelentős szociális-politikai következményekkel járna. Egy ilyen intézkedés belpolitikai hatása lényegesen csökkenené az egyébként logikusan várható előnyöket.

Kétféle megoldás

Mi hát a megoldás? A „klasszikus” kiutat a tőkekivitel jelentené. A fejlett ipari ország vállalata, ahelyett, hogy otthon eszközölné beruházást, inkább valamelyik fejlődő országba viszi tőkéjét. (Nem véletlen, hogy a munkaerőproblémákkal küzdő NSZK magánvállalatai 1969-ben már 5,4 milliárd márkát ruháztak be a fejlődő országokban.)

A másik megoldás már újabb típusú. Lényege: a munkaerőhiánnyal küzdő ország a kívánt terméket egy másik országban rendeli meg, a termeléshez viszont esetenként alapanyagokat, műszaki szak tudást ad. (A nemzetközi munkamegosztásnak ebben a formájában — a bér munka-cserében — szocialista országok is részt vesznek.)

Gazdasági szakemberek kimutatták azonban, hogy bér munkával önmagában egy nemzetgazdasági krónikus munkaerőgondjain aligha lehet segíteni. Az ok igen egyszerű: az egyes szektorok termékei iránti növekvő igényt bér munkával lehetetlen kielégíteni.

Végül tehát csak egyetlen megoldás kínálkozik. Azoknak az országoknak, amelyekben a munkaerőhiány a gazdasági növekedés akadályává vált, el kell dönteniök, milyen termékeket tudnak világszínvonalon termelni és exportálni. A döntés meghozatala után a gazdaság minden anyagi és technikai erőforrását ezekre az árucikkekre kell összpontosítani. Az „előnyben nem részesített” szektorok termékei iránt jelentkező keresletet importból kell fedezni. A behozatal ellenértékét a gazdaságosan termelhető cikkek kivitele fogja biztosítani.

Ezek a megoldási formák persze mind a zavartalan konjunktúra feltételezésére épültek. Tartós visszaesés, recesszió esetén ez az önmagában is a fellendülés által szült konstrukció összeomolhat. Ebben az esetben gyökeresen új problémák léphetnek fel; a vendégmunkás-tömeg, amely szűk szerűen elsőként válik munkanélkülivé — a szociális feszültségek robbanékonyabb elemévé válnak.

GONDA GY
LŐRINCZ

Európai főtitkár

Dr. Kurt Waldheim életútja

Bécsben és New Yorkban

AZ ÚJ ENSZ-FŐTITKÁR

Az alapokmány híres 99. cikkelye

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének 132 tagállama a most nyugalomba vonult U Thant főtitkár helyébe európai diplomatát, osztrák diplomatát választott. Dr. Kurt Waldheim, aki hazája ENSZ-küldötteként New Yorkban élt az utóbbi hónapokban, családjával töltött kaliforniai üdülés után vette át az üvegpalota 38. emeletén a főtitkári széket, a világszervezet irányításának teendőit.

Vétók taktikából

Emlékezetes marad, hogy az ENSZ 26. közgyűlése az utolsó napirendi pontként hogyan határozott U Thant utódlásáról a Biztonsági Tanács előterjesztése alapján. A Biztonsági Tanács három szavazási forduló után hozta meg döntését: az osztrák diplomatát javasolta főtitkárnak.

Az első két fordulóban is Waldheim kapta a legtöbb szavazatot, de a tanács öt állandó tagja közül kettő élt a vétójogával. Bécsben a Ballhausplatz, a külügyminisztérium táján már ekkor azt mondták, hogy csupán „taktikai lépés” volt Waldheim kezdeti megvétőzése. Ugyanakkor azt sem rejtették véka alá: a legnagyobb gondot az osztrák diplomáciának a Kínai Népköztársaság igénye jelentette, Kína ugyanis jobban szeretne volna, ha a főtitkári széket a harmadik világból való személyiség kapja. Nagy-Britannia álláspontja sem volt kezdetben kedvező. Minden bizonnyal ezért került sor arra a formailag nem hivatalos diplomáciai küldetésre, amelyet Kirchschräger osztrák külügyminiszter vállalt. A döntő órában Londonba repült — az Angol-Osztrák Társaság meghívására. A társaság egy rendezvényén való megjelenése adott alkalmat arra, hogy tárgyalásokat folytasson az U Thant-utódlás kérdéséről is. Angol kollegájával volt tárgyalása után úgy tért vissza Bécsbe, hogy a politikai körökben nyilvánvaló elégedettség mutatkozott. Mindenestre nem volt könnyű a dr. Kurt Waldheim érdekében folytatott diplomáciai munka...

Erdemes elgondolkozni azon, hogy ismét európai diplomata kerülhetett az ENSZ főtitkári posztjára. Áttételesen bizonyosága ez annak a ténynek, hogy Európa politikai légköre egyre javult, hogy a történelemben legnagyobb szerepet játszó kontinens annyi háború után elindult a béke és biztonság szavatolásának, az együttműködés megszervezésének az útján.

Visszatérve Waldheim karrierjére: gyakorlatilag 1971. április 25-én este dőlt el a sorsa, amikor az ausztriai köztársasági elnökválasztáson néhány százalékkal ugyan, de alulmaradt a szocialista jelölttel, Franz Jonasszal szemben.

Miután a régi elnök lett az új államfő, Waldheim, hazája ENSZ-delegátusa, aki ekkor New Yorkból az elnökválasztási kampány időszakára hazaérkezett Bécsbe, április 25-én este a belügyminisztérium sajtóközpontjában már úgy nyilatkozott: visszatér New Yorkba. Értésre adta azt is, hogy megpályázza U Thant esetleg megüresedő posztját.

Waldheim, aki hosszú időt töltött diplomáciai szolgálatban, 1971-ben országos politikusi, államférfiúi tehetségekről is tanúságot tett. A sajtóban úgy értékelték, hogy Waldheim is sikerült megszereznie a köztársasági elnöki posztot, a nemzetközi sikernek számít, mint kétféle osztrák

választó adta rá a voksát. A pártönkívüli Kurt Waldheim akkor gyakorlatilag a szürkeségből tűnt elő: alig tudott róla többet a közvélemény, mint azt, hogy 1968 és 1970 között a néppárti Klaus-kormány tagjaként, a külügyminiszteri tárca birtokosaként megbízható munkát végzett, s hogy nevéhez fűződik többek között a dél-tiroli kérdés rendezésének elindítása.

Az elnökválasztási kampány időszakában Waldheim már megcsillogtatott más képességeket is. Aktivitása tiszteletet parancsolt. Ötvenezer kilométert utazott választási gyűlésekről választási gyűlésekre. Több száz beszédet mondott és tizezrekkel parolázott.

Végző kudarca inkább csak arra volt visszavezethető, hogy a konzervatív politikának ma már nincsenek meg az országban a régi gyökerei. A „modern Ausztriáért” jelszóval fellépő szocialisták közelebb jutottak a választók gondolatához, szándékaihoz.

Az osztrák politikai körök az U Thant utódlását eldöntő „ENSZ választási kampány” kezdetétől fogva bizakodással tekintettek New York felé. Már 1971 júniusában arról írt a bécsi Die Presse, hogy Waldheimnek nagy az esélye a főtitkári szék megszerzésére. Később, ahogyan az osztrák diplomáciai offenzíva Kirchschräger külügyminiszter személyes irányításával egyre erősödött, úgy érlelődtek a feltételek, úgy szilárdultak a lehetőségek. Kirchschräger őszi New York-i útja során a közgyűlés részvevőivel sorra tárgyalásokat folytatott, megnyerve az államok többségének támogatását Waldheim számára.

Születésnapi ajándék

Ki is tulajdonképpen dr. Kurt Waldheim? Háromgyermekes családapa, akinek legidősebb gyermeke, a 23 éves Gerhard, jogot tanul már, egyik leánya, Liselotte, az ENSZ-ben dolgozik, Christa pedig, a legkisebb, még gimnáziumi tanuló. Waldheim nem kaphatott volna szebb születésnapi ajándékot: 1971. december 21-én, azaz az 53. születésnapján választották meg! (Mert az alsó-osztriai Saňkt Andre-Wördenben 1918. december 21-én látta meg a napvilágot, kevéssel azután, hogy a világháborúban legyőzött monarchia felbomlott, s hogy a bécsi ideiglenes nemzetgyűlés kikiáltotta a köztársaságot.)

Kurt Waldheim apja kerületi iskolai felügyelő volt. Az ifjú Waldheim kora fiatalságától kezdve a diplomáciai pálya iránt von-

zódott. 1937-ben a konzuli akadémiára került. Különösen nyelvtelhetségével tűnt ki. Huszonkét éves, amikor a Wehrmacht egyenruháját kell magára öltenie. (Waldheim ma: „A hitleri hadseregben politikai tevékenységet nem fejtettem ki.”) Megismeri, mi a háború. 1942-ben egy gránátszilánktól megsebesül. Leszerelik. Ez ad aztán lehetőséget arra, hogy a bécsi egyetemen folytassa a jogi tanulmányait. Az egyetemen ismeri meg jövőendőbelijét: Elisabeth Ritschel lesz az élettársa.

1945 őszén a bombák nyomait magán viselő ballhausplatzi épületbe kerül, eljegyzi magát a diplomáciai pályával. 1948 és 1951 között Párizsban az osztrák nagykövetségen első titkár, később követi tanácsos. Visszatérve, a külügyminisztérium személyzeti osztályának élére állítják. Közben jelentős diplomáciai feladatokat kap. Ezek közül kettőt érdemes kiemelni: az osztrák államszerződés előkészítése során részt vesz a párizsi és moszkvai tárgyalásokon, majd Ausztria ENSZ-beli felvételét készíti elő New Yorkban, mint az osztrák delegáció vezetője. 1955-ben még aligha gondolhatott arra, hogy 17 évvel később ő lesz a világszervezet főtitkára!

Aktív külszolgálat

Ezt követően Waldheim Ausztria kanadai nagykövete lett. Négyéves külszolgálat után 1960-ban tért vissza a Ballhausplatzra, a külügyminisztérium politikai főosztályának vezetését vette át. 1964-ben újra New York következett: az ENSZ-ben Ausztria fődélegátusa.

1968-ban az akkori néppárti kormányba Klaus kancellár hívta meg a pártönkívüli diplomatát a külügyminiszteri tisztség betöltésére. A néppárt választási veresége után, 1970-ben ismét diplomáciai feladatot kapott, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség kormányzó tanácsában Ausztria fődélegátusa lett, majd 1970 őszén New Yorkban újra átvette nagyköveti minőségben hazája ENSZ-delegációjának vezetését. Ezután jött a sikertelen próbálkozása az elnökválasztási versengésben, amely azonban végző soron megnyitotta az utat számára arra, hogy államfői méltóság helyett egy világszervezet első emberének tekintélyét igényelhesse magának.

Széles körű, roppant felelősségű munka vár Waldheimre. Hivatalosan ugyan „csak” a világszervezet legfőbb igazgatási tisztviselője, akinek részt kell például vennie a közgyűlés, a Biztonsági Tanács és a többi ENSZ-szerv ülésein, akinek évenként jelentést kell tennie a világszervezet munkájáról, akinek el kell végeznie mindazokat a feladatokat, amelyekkel a közgyű-

lés és a többi szerv megbízta. De mekkora politikai jelentőséget ad a főtitkár szerepének az alapokmány híres 99. cikkelye! Az, amely feljogosítja a főtitkárt, hogy felhívja a Biztonsági Tanács figyelmét minden olyan ügyre, amely véleménye szerint a nemzetközi béke és biztonság fenntartását veszélyezteti.

Az ENSZ-főtitkár — akárcsak a világszervezet tisztviselői kara — független és pártatlan kell hogy maradjon. Az alapokmány meg is tiltja, hogy munkájukat illetően bármely kormánytól vagy az ENSZ-en kívüli valamilyen más hatóságtól utasítást kérjenek vagy elfogadjanak. S a tagállamok is kötelezték magukat az alapokmány elfogadásával arra, hogy tiszteletben tartják a főtitkár tevékenységének függetlenségét és nem kísérik meg befolyásolni.

Súlyos örökség

Waldheim számos súlyos, megoldatlan nemzetközi problémát örökölt, egy újabb feladat pedig éppen akkor fogalmazódott meg, amikor a főtitkári megbízatást megkapta. A Bangla Desh-nek nyújtandó nemzetközi segítség méreteit már az új főtitkár irányításával kell az ENSZ szerveinek megállapítaniok s ami persze fontosabb meg nehezebb is, ezt a segítséget előteremteniök.

Az új ENSZ-főtitkár nyilatkozott a közel-keleti béke esélyeiről is, elsőnek a tekintélyes egyiptomi lapnak, az Al Ahramnak adott interjúban. A kairói lap hasábjain megjelent Waldheim-nyilatkozat szerint Izrael köteles eleget tenni a közgyűlés által 1971 decemberében hozott határozatnak és lehetővé kell tennie a Jarring-misszió felújítását. Kurt Waldheim teljes bizalmat nyilvánította a még U Thant által megbízott svéd diplomata személye és munkája iránt. Hangsúlyozta, hogy Gunnar Jarring az egyetlen alkalmas személyiség, aki továbbra is eljárhat a közel-keleti béke ügyében. Waldheim kijelentette, hogy a Biztonsági Tanács emlékezetes, 1967. november 2-i határozata nem indokolja Izrael olyan követelését, hogy az ellenségeskedésben részt vett felek közvetlen tárgyalásokat kezdjenek. Waldheim szólt az Al Ahramnak adott interjújában a palesztinai kérdésről is. Ennek politikai és pénzügyi megoldási lehetőségét részesítené előnyben.

Hasonlóképpen nyilatkozott az új főtitkár a kairói Al Ahram után az izraeli rádióknak is.

OLTVÁNYI OTTÓ

A rany: vegyjele Au, atomszáma 197,2; rendszáma 79. Színe sárga, élénkfényű fém. Fajsúlya 19,3. Csak 1062 °C-on olvad, levegő, víz nem hat rá. A savak közül is csak a szelénsav és a királyvíz oldja.”

Ez a fém már régóta az érték kifejezője volt, a nyugati világ pénzügyi rendszerének alapjául szolgált, és ma is, amikor már hajlamosak lennénk azt hinni, hogy az arany a gépezet jelentéktelen csavarja csupán — „barbár relikvia” (ahogyan főként amerikai körökben nevezik) — arra felhívják a figyelmet, hogy gyakorlati megfontolások: ha e csavart kivesszük, az épület is összedől. Az arany nem könnyen adja át évezredek óta birtokolt helyét.

Három aranyláz

A múlt században háromszor mozgatta meg a Föld lakosságát az arany. 1848-ban Kaliforniában bukkantak rá, a könnyű megzavargatódás hirtelen tízezreket csalt a helyszínre, addig ismeretlen helységnevek kerültek az újságok címlapjára. A szerencsevadászok mintegy 10 év alatt tüzetesen végigkutatották a Sierra Nevada nyugati és keleti lejtőit, az arany akkor elfogyott, a csalódott aranyászok elhagyták a vidéket.

1851-ben Ausztráliában találtak egy folyó vizében aranyat. Egy ideig különösen híres lett a Creek-folyó menti és a ballarati torlattelep. A század utolsó olyan eseménye, mikor az arany valószínűségű népvándorlást indított meg, az „alaszakai aranyláz” volt. Ez alkalommal Klondike és a Yukon vidékére vonzotta a gyorsan megzavargatni vágyó embereket. Ez az aranybányászat hőskora nagyjából le is zárult. Háttérbe szorult a regényekben sokszor megírt aranyásás, és egyre jelentősebb lett a bányászat szerepe. 1848 óta vezetnek — képzeltetve, mennyire pontatlan — statisztikát a világ aranytermeléséről. Ennek tanúsága szerint a múlt század közepén még a forgalomba került arany 78%-a származott mosásból, az arany az 1900-as évek elejére 25%-ra esett vissza. A bányászat pedig általában már nem kalandorokat, hanem bér-munkásokat foglalkoztatott, kezdtek gépeket is alkalmazni.

Akkoriban még semmi sem veszélyeztetette az arany kiváltságos helyzetét. Az első világháború előtt az arany a gazdaság „lényege” volt, és bár a kormányok bocsátottak ki papírpénzt, az csak helyettesíthette a fémét.

Az első világháborúig állt fenn ez a rendszer, a „klasszikus aranystandard” kora. Formailag csak 1931-ben szűnt meg: a gazdasági válság korában az Egyesült Királyság kénytelen volt megszüntetni a sterling aranyra való átválthatóságát. 1933-ban az USA is letért az aranyalapról. Ezentúl az arany már nem volt többé a gazdasági élet középpontja. A világháború után kialakult pénzügyi rendszer tervezőinek ezzel számolniuk kellett.

Ekkorra már Dél-Afrika volt a világ legnagyobb aranytermelője. 1865-ben ugyanis a dél-afrikai Transvaalban is fedeztek fel aranyat, a kitermelés angol tőkével gyorsan megindult. 1908-ban Dél-Afrika már 7 millió uncia (1 uncia egyenlő 28,35 gramm) aranyat adott. Arról, hogy az ipari felhasználás és a magánfelhalmozás nagysága már akkor sem lehetett jelentéktelen, a következő adat tanúskodik: számítások szerint Amerika felfedezésétől a 30-as évekig mintegy 22 milliárd (leértékelés

előtti) dollár értékű aranyat bányásztak, ennek azonban csak fele szolgált pénzforgalmi célokat.

A második világháború utáni pénzügyi rendszer megteremtői mindenestre abból a hallgatóságos feltételezésből indultak ki, hogy az újonnan felszínre hozott arany mennyiség mind a hivatalos tartalékokat növeli majd. (Mint ahogy lényegében ez volt a helyzet 1931. és a háború vége között.) Az ékszerészet és a magánfelhalmozás hamar felnyomta az árakat, Közép-Keleten nemsokára már 55 dollárt adtak a fém unciájáért. Az IMF (Nemzetközi Valuta Alap) görcsösen igyekezett megvé-

ANGOL ARANYRUDAK NAGYSÁGRENDEN

A bányászár 16-szor kevesebb az átlagjövedelemnél

deni a 35 dolláros hivatalos aranyárát. Mivel a magasabb szabadpiaci ár egy-két központi bankot is aranyeladásra csábított, a szervezet 1947-ben megpróbálta megtiltani tagországainak az úgynevezett „nem monetáris arany” kereskedelmét.

A 100 dollár felé

A korlátozások azonban nem vezettek számottevő eredményre, sőt, a Távol-Keleten 70 dollárra szökött fel az arany ára. A csempészek kijátszották a korlátozó intézkedéseket, virágzott a zügkereskedelem.

1951-ben a Nemzetközi Valuta Alap kénytelen volt engedni és elismerni, hogy tagjai saját belátásuk szerint rendezhetik a kérdést. Mivel 1953-ra az arany szabadpiaci ára is leesett 35 dollárra, semmi akadály nem volt annak, hogy 1954-ben megnyíljon a londoni arany piac. (Persze abban, hogy az aranyár a szabadpiacon is 35 dollárra csökkent, szerepet játszott a fém emelkedő kínálata is. Ez pedig csaknem teljes egészében a II. világháború után felfedezett magas aranytartalmú ércel rendelkező dél-afrikai Orange, Klerksdorp és Far-West Rand bányáknak volt köszönhető.)

A londoni arany piac — írja a Financial Times — voltaképp már régóta normális áru piac lett, melyet a kereslet-kínálat törvényei igazgatnak. 1968-ig — amikor bevezették a kettős aranyárát — a kép nem volt még ilyen egyértelmű. Az aranyár emelkedését ugyanis az amerikai kormány úgy értelmezte, mint a dollár de facto leértékelődését és műveleteivel — az IMF szabályai szerint aranyat bocsátott áruba — a hivatalos intervenciók pontok közé szorította az ár ingadozását. Az aranyár egyébként (eltekintve né-

Világgazdaság

Az arany karrierje

Bányászat, felhasználás, árak

Dél-Afrika a középpontban

ugyanabban az évben, tőkés viszonylatban kitermelt arany 1289 tonnás mennyiségét.

Távlatilag vizsgálva: az ékszerészet, elektronika és fogászat igénye csak nőni fog. Ez pedig felveri a szabadpiaci aranyárát. Ennek előreláthatóan két következménye lesz. A nagyobb ár visszariasztja a felhasználókat és a nagyobb bevétel jövedelmezőbbé teszi az aranybányászatot. Végül eredményben tehát növekszik majd a piacra kerülő arany mennyiség. Persze, hogy ez a gyakorlatban is így lesz, az sok tényezőtől függ.

A kérdés ma kapitalista viszonylatban elsősorban Dél-Afrikát érinti, amely ma már a tőkés világ aranytermelésének 77,3%-át adja. Az USA legjelentősebb üze-me, a Homestead Mining dél-dakotai telepei, illetve a kanadai bányák már csak állami támogatással termelnek. A híres ausztráliai Golden Mile már teljesen kimerült.

A Dél-afrikai Köztársaság kivételének 70%-a, nemzeti jövedelmének 10%-a származik a sárga fémből. Az olcsó fekete munkae-riőt kihasználva Dél-Afrika sokáig el tudta kerülni, hogy a fix aranyár és az emelkedő termelési költségek csödbe juttassák. De — bár az afrikai munkások bére 16-szor kevesebb az átlagkeresetnél — az aranytermelés költségei itt is megkétszereződtek. Persze, a bérek nem egyedüli költségtényezők, az iparág évi 300 millió rand (az ország nemzeti valutája) értékben fogyaszt el robbanóanyagokat, cementet, villamos energiát. Ezek a tételek pedig megérik az évi 7–8 százalékos inflációt!

Az emelkedő költségekre a bányák sajátos módon válaszoltak, áttértek a magasabb aranytartalmú mezők művelésére, így jövedelmezőségük nem csökkent. Következésképpen egyre nagyobb mennyiségű ércet hagytak lent, rövidült a bányák élettartama. A legtöbb megfigyelő úgy véli, a jelenlegi aranyárak — hivatalos és szabadpiaci — még nem elég magasak ahhoz, hogy a már becsukott bányákat kinyissák vagy új bányákat tárjanak fel. Becslések szerint erre csak 70–80 dolláros unciánkénti ár adna lehetőséget.

Ha Zürichben vagy Londonban az arany unciánkénti ára 5 dollárral változik, Dél-Afrika bruttó társadalmi terméke 120 millió ranggal nő vagy csökken — ez magyarázza, miért kíséri ez az állam oly feszült figyelemmel az arany jövőjéről szóló tanácskozásokat. De az „arany” szóra még sokáig odafigyel az egész pénzügyi világ is.

GONDA GYÖRGY—
LÖRINCZE PÉTER

Választási dosszié

Nyolc párt a fórumon

Az „alkotmány mezeje”

Az Olasz Köztársaságban május 7-én rendkívüli választásokat tartanak — mégpedig először az ország felszabadulása óta. Az alkotmány értelmében 1948-tól kezdve ötévenként választott az ország, s így most 1973-ban lettek volna új, általános választások. A több mint tíz évig uralmon levő középbal kormányzat azonban időnek előtte zsákutcába jutott, mert az egyedüli reális kibontakozást kínáló baloldali fordulat helyett az elmúlt esztendő legjelentősebb politikai eseményei során, az 1970 júniusi regionális választásokon és az 1971 decemberi elnökválasztáson, határozottan jobboldali irányzatot követett.

Scelbától kezdve

A választásokon a következő jelentősebb pártok indulnak: a Kereszténydemokrata Párt, a Szocialista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Köztársasági Párt, a Liberális Párt, az Olasz Szociális Mozgalom (az újfasiszta, akiknek

pártjába a minap beolvadt a Monarchista Párt), a Proletáregység Olasz Szocialista Pártja és az Olasz Kommunista Párt.

A Kereszténydemokrata Párt magja az Olasz Néppárt volt, amelyet Luigi Sturzo, egy katolikus pap, még az első világháború után alapított. E párt volt az első kísérlet arra, hogy — a Vatikán és az olasz egyház szorgos támogatásával — az olasz katolikusokat valamiféle politikai szervezetben tömörítsék. A faszizmus megszületésekor (1922) ez a párt megszűnt létezni.

1941-ben került kapcsolatba az újjáéledt mozgalommal az olasz kereszténydemokrácia eddigi legkiemelkedőbb egyénisége, Alcide De Gasperi és ekkor lett a párt neve Kereszténydemokrata Párt. Tagjai részt vettek az akkoriban alakult Nemzeti Felszabadító Bizottságokban, tehát az ellenállásban.

Már alapításától kezdve úgynevezett „osztályok közötti” párt szerepét játszotta és az egyházi hierarchia erőteljes közreműködésével nemsokára jelentős tömegbefolyásra tett szert. Ekkoriban

ENRICO BERLINGUER

A cél világos

szoros együttműködés volt a katolikus, kommunista, szocialista és más laikus politikai irányzatok tömegei között, s ez a szoros együttműködés eredményezte az olasz ellenállás győzelmét.

Az 1948-as első általános választásokon a kereszténydemokraták abszolút többséget kaptak és ettől kezdve több mint egy évtizeden át jobboldali szövetségeik, mindenekelőtt a Liberális és a Szociáldemokrata Párt támogatásával, a mindenkorai kormányok hegemon urai voltak. 1962-ben, a párt nápolyi kongresszusán, született meg az a középbal-konceptio, amelynek alapján az olasz kormányok 1972 márciusáig működtek.

Az 1948 óta eltelt huszonnégy esztendő nyolc irányzatot értelt meg a párton belül. A baloldal azonban eddig még minden jelentősebb esemény alkalmából meghátrált. Létezik továbbá a párt ifjúsági szövetsége, amely legutóbbi kongresszusán, baloldali politikát szolgáló határozataival, alaposan ráijesztett a párt vezetésére.

A párton belüli erőviszonyok alakulását erősen befolyásolja az ország külpolitikája, nevezetesen az a tény, hogy Olaszország a NATO tagja.

A pártnak mintegy másfél millió tagja és körülbelül 600 regionális szervezete van. Tagjainak aktivitása azonban kizárólag a választási időszakokra korlátozódik. Az 1968-as választásokból a Kereszténydemokrata Párt 0,8 százalékos szavazatnyeréssel került ki. E nyereség a liberálisok, a monarchisták és az újfasiszta veszteségeiből származott.

Az egyház

A Kereszténydemokrata Pártól beszélve hangsúlyosan említeni kell az olasz katolikus egyház politikai szerepét. Az 1945—52 közötti vak kommunistaellenesség idejének ugyan vége és a Vatikán túl van 1958-as hatalmi csúcsán is, ámde a II. Ökumenikus Zsinat határozatainak, annak ellenére, hogy ezek szerint az egyháznak minden politizálástól tartózkodnia kellene, az olasz egyház éppen az elmúlt hónapok során fokozott politikai aktivitást fejt ki és a május 7-i választások közeledtével ennek az aktivitásnak a fokozódása várható. Ezért jelentősek az alábbi adatok: az olasz egyház legfőbb nemzeti irányító fóruma, az olasz Püspökkari Konferencia a maga 294 egyházmegyéjével és kb. 300 püspöké-

vel. A Konferencia 226 339 egyházi személyen keresztül 32 027 nem kimondottan egyházi célokat szolgáló szervezetet, napközit, menhelyet, óvodát, jótékonyági szervezeteket stb. mozgatót meg minden eddigi választás idején a kereszténydemokraták mellett. Főként jelentős ezekben az időszakokban azoknak a polgári bizottságoknak a működése, amelyeket éppen a választási küzdelmek mindenkorai erődjeként még 1948-ban szerveztetett az Actio Catholicával a Szentszék.

Az Olasz Szocialista Párt 1892-ben Genovában alakult, az anarchisták, a „korporativisták” és más „baloldali” csoportok egyes tagjaiból. Harci módszereik abban ütöttek el élesen az említett többi csoporttól, hogy az osztályharc alapjára helyezkedtek és a választási küzdelmet is elfogadták mint politikai eszközt a hatalom megszerzésére. Az olasz munkásmozgalom olyan nevezetes alakjai harcoltak e párt soraiban, mint Filippo Turati és Giacomo Matteotti, akit Mussolini gyilkoltatott meg 1924-ben. Vezetői közül sokan emigráltak, majd az 1943-as fordulat, Mussolini bukása után az ellenállók soraiban harcoltak a faszizmus ellen.

A párt felszabadulás utáni története elég viharos. 1947—48-ban a kommunistákkal együtt szorították ki ezt a pártot is a kereszténydemokraták a kormányból. 1956-ig a kommunista párttal a legszorosabban együttműködtek, s akkor a magyarországi események nyomán Pietro Nenni, a párt akkori főtitkára, hátat fordított addigi politikájának és elindult a szociáldemokratákkal való együttműködés, majd egyesülés felé. Az egyesülés 1967-ben meg is valósult, de az 1968-as választásokon szenvedett súlyos vereség ismét a két párt szétválását eredményezte (1969. június). A Szociáldemokrata Párttal való egyesülés idején léptek ki a pártból azok a baloldali szocialisták, akik akkor megalakították a Proletáregység Olasz Szocialista Pártját.

1969 júniusa, tehát az újból önálló Olasz Szocialista Párt megszervezése óta következetesen balra tartanak. Legutóbb például az 1971 decemberi elnökválasztásokon a szocialisták megingás nélkül működtek együtt a baloldallal. Az elmúlt napok eseményei arra vallanak, hogy a párt a májusi választásokat előkészítő harcokban is kitart a politika mellett és a legjobb értelemben vett szocialista hagyományok alapján harcol majd a munkások, kispolgárok, tisztviselők és értelmiségiek támogatásáért.

Az Olasz Szociáldemokrata Pártot voltaképpen csak 1952 óta nevezik így. 1947 és 1952 között különböző pártszakadások és egyesülések során hívták már Olasz Szocialista Liberális Pártnak, Szocialista Uniónak, Egyesült Szocialista Pártnak és csak az említett esztendőben, az Olasz Szocialista Liberális Párt bolognai kongresszusán vette fel mai nevét. Ettől kezdve egészen 1964 decemberéig, amíg be nem vonult a köztársasági elnöki palotába, Giuseppe Saragat, az egykori párizsi antifasiszta emigráns irányította lényegében a párt életét. Saragat több ízben részt vett a kereszténydemokrata kormányokban. Pártja a középjobbtól a középbalig minden kormánykonceptiót azzal az indokolással támogatót, hogy csak így tarthatja távol a kereszténydemokratákat a jobboldallal való szövetkezéstől. 1972 februárjában ismét ő lett a párt főtitkára. A szociáldemokraták

A technika századában az első tökéletes, ÖNNEVEZETŐ HÁZTARTÁSI ROBOT A HAJDÚ 706. SUPER AUTOMATA MOSÓGÉPI

Modern vonalú, korszerű, nagy teljesítményű, automatikusan működő mosógép.

VIZET MELEGÍT, MOS és CENTRIFUGÁL!

Minden áruházban és szaküzletben kapható.

OTP-HITELAKCIÓBAN, 15% ELŐLEGSEL 18 HAVI RÉSZLETRE!

Légi tétek

Légibusz, katonai gép

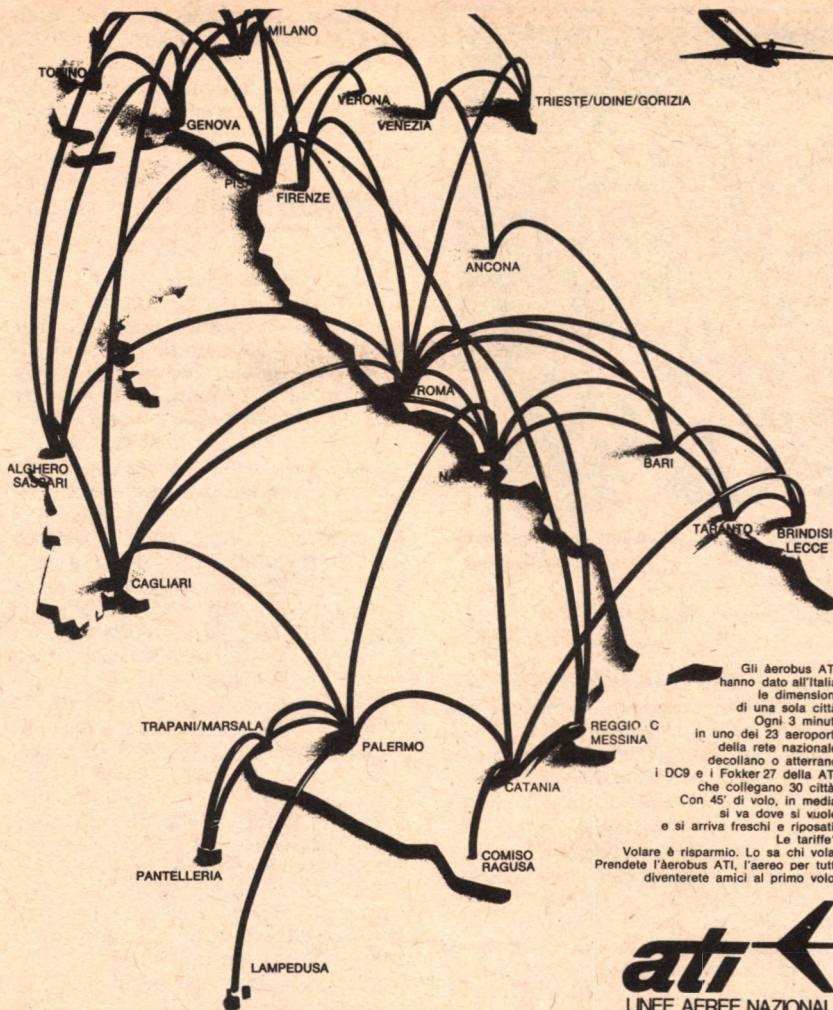
A Közös Piac kibővítésével a tőkés piacon a versenyharc esélyei iparáganként természetesen különbözőek, néhány szektor helyzetét azonban különös figyelem kíséri. A „technikai fejlődés élvonalába tartozó” ágazatokról van szó, melyek eredményei más iparágak előrehaladását is befolyásolják. Kérdés: sikerül-e itt leküzdeni a „technológiai szakadékot”. Jórészt ezért áll ma az érdeklődés középpontjában Nyugat-Európában a repülőgépipar.

6 milliárd font

Az említett szakadék kétségtelesen létezik. Bár 1971-ben az USA kereskedelmi mérlege egészében 2 milliárd dolláros deficittel zárult — a fejlett technológiájú termékek (repülőgépek, számítógépek stb.) forgalma az Egyesült Államok javára mutatott 8 milliárd dolláros aktívumot. Megmutatkozik a különbség a repülőgépgyártásban is. Nyugat-Európa legfejlettebb országa ebből a szempontból Nagy-Britannia (az iparág itt 240 000 munkást foglalkoztat és 1970-ben 280 millió fontos kivitt bonyolított le). A híres Rolls-Royce gyárban egy munkavállalóra azonban csak 3500 font évi termelési érték esik, a megfelelő amerikai mutatószám ennek csaknem négyszerese. A termelékenység különbség fokozott fejlesztésre kényszeríti a nyugat-európai repülőgépgyártó cégeket. Az iparág világszerte elterjedését egyébként jók, a prognózisok szerint az évtized végére több mint 2 milliárd font értékű kereslet lesz repülőgépekre és 1,4 milliárd pótalkatrészre. Ez a katonai rendelésekkel együtt (nem számítva most az USA belső keresletét) 6 milliárdos piacot biztosít majd. Nyilvánvaló, mindegyik vállalat igyekszik ebből minél nagyobb részesedést szerezni. Ez a repülőgépvásárolás igazi tétje.

Nyugat-Európa esélyei nem rosszak. Az érintett kormányok (tulajdonuk vagy érdekelttségük a legtöbb nyugat-európai repülőgépgyártó) már felismerték, hogy a területen a kutatási-fejlesztési ráfordítások, a sorozatgyártás költségei oly hatalmasak, hogy azokat egy állam önállóan vállalni már nem képes. Most, hogy a tőkés világ repülőgéppiacának 15 százalékát uraló Anglia is EGK-tag lesz, az együttműködés lehetőségei megsokszorozódtak.

Napjainknak legtöbbet szereplő „európai” vállalkozása — háttérbe szorítva kicsit az agyonreklamozott Concorde-programot is — az úgynevezett légibusz-terv. Kifejlesztése azon a felismerésen nyugszik, hogy a hetvenes évek fokozott szükségletet támasztanak kis és középhatósugarú, de nagy befogadóképességű légi járművek iránt,

Gli aerobus ATI hanno dato all'Italia le dimensioni di una sola città. Ogni 3 minuti in uno dei 23 aeroporti della rete nazionale decollano o atterrano i DC9 e i Fokker 27 della ATI che collegano 30 città. Con 45' di volo, in media si va dove si vuole e si arriva freschi e riposati. Le tariffe? Volare è risparmio. Lo sa chi vola. Prendete l'aerobus ATI, l'aereo per tutti diventerete amici al primo volo.

REKLÁM: OLASZ BELSŐ LÉGIVONALAK
Csökkentheti a repülőterek zsúfoltságát

amelyek elsősorban az USA és Nyugat-Európa belső közlekedését hivatottak megoldani. Az ilyen típusú gép csökkenthetné a repülőterek zsúfoltságát, a repülőutak önköltségét (így természetesen növelné a profitokat is). Végeredményben tehát lehetővé tenné a viteldíjak leszállítását. Az érdeklődést iránta mutatja, hogy 1980-ig a prognózisok 1100 légibusz eladását tartják valószínűnek. Az A-300B európai légibusz még a prototípus állapotában van. Amikor a terv felmerült, a program vezetésére nyilvánvalóan a Rolls-Royce látszott a legalkalmasabbnak. Az RR azonban nem mutatott érdeklődést, figyelmét inkább az amerikai piac kötötte le. Erőfeszítései formailag sikerrel jártak. A Tristar-program (az európai légibusz egyik tengerentúli vetélytársa) RR-hajtóművekkel készült. Ez az üzlet vezetett egyébként az emlékezetes tavalyi Rolls-Royce-csúdhöz.

A szigetországból a vállalkozásban így csak a Hawker-Siddeley vesz részt. Partnerei: Aerospaziale (Franciaország), Deutsche Airbus (NSZK), Fokker VFW (Hollandia). Ezek a cégek a légibusz építésére külön vállalkozást (Airbus Industrie) hoztak létre.

Az A-300B összeszerelését november végén elkezdték, a szárnyak Angliából, egyéb alkatrészei St. Nazaire-ből, Münchenből, Bremenből és Amszterdamból repültek a toulouse-i összeszerelő műhelyekbe.

A kétmotoros új gép prototípusa 180 millió fontot emészt fel, a sorozatgyártás újabb 300 milliót követel. Ennek megfelelően az ára sem csekély, 6 millió font. Előrelátható szállítási határidő: 1974.

Műszaki oldalról az új jármű kifogástalannak tűnik, az eladási lehetőségek — a kedvező előjelzések ellenére — már inkább nyugtalanítják a vállalkozás vezetőit. A fő probléma az, hogy a repülőgépipar cseppet sincse-

nek kedvező pénzügyi helyzetben. Profitjaik alacsonyak, sőt egyesek mérlege hiánnyal zárult. Megrázta a piacot a tavaly évi végi atlanti árhaború is, valószínűtlen tehát, hogy a légitársaságok most sokat kívánának új gépre költeni. A legtöbb vélemény szerint azonban 1973-74-re a kilátások jók, a várhatóan alacsony viteldíjak ösztönzik majd a forgalmat. (A repülőgépgyártók eredményei sem voltak különösebben biztatóak. A katonai és polgári rendelések csökkenésén kívül az ipart sújtotta az is, hogy nagy szállítási határidőkkel fix áras szerződéseket kötött akkor, amikor a tőkés világban erős infláció van.) A polgári légi forgalom kilátásai jók — ez hihető is lenne —, de az európai konzorciumot az is érdekli, hogy a megélénkülés nekik vagy tengerentúli konkurrensüknek lesz-e kedvezőbb.

Két konzorcium

Kontinensünkön a repülőgépipar két nagy csoportba tömörülnek. Ezek célja a technológiai együttműködés fejlesztése, a berendezések és felszerelések egyszerűsítése. Az első az úgynevezett Atlas-csoport, melyet az Air France, Alitalia, Lufthansa, Sabena és Iberia alkot. Tekintve, hogy az általuk képviselt országok közül több a légibuszprogram résztvevője — tárgyalások folynak a spanyol Construcciones Aeronauticas bevonásáról is, 4 százalékos részesedéssel.

Ezek a társaságok távlati fejlesztési tervükben valószínűleg az A-300B-re számítanak majd. Az Air France már elkötelezte magát, hat gépet vásárolt és további tízre opciót kötött ki, megfigyelők szerint a többi cég döntése sem várhat hosszú ideig magára. A másik csoportosulás is nagy nevekkel áll. Az úgynevezett

„KSSU-konzorcium” tagjai — KLM, SAS, Swissair és a francia Union de Transports Aériens — már megegyeztek abban, hogy tengerentúli járataikat távlatilag McDonnell Douglas-moddellel fejlesztik. Ilyen körülmények között valószínű, hogy kis és középhatósugarú gépekben is a DC-10-est választják, hiszen ez a „technológiai egységesség” biztosítja számukra. Ha valamilyen oknál fogva ez a megoldás nem lesz megfelelő, a csoport valószínűleg az európai légibusz mellett köt ki.

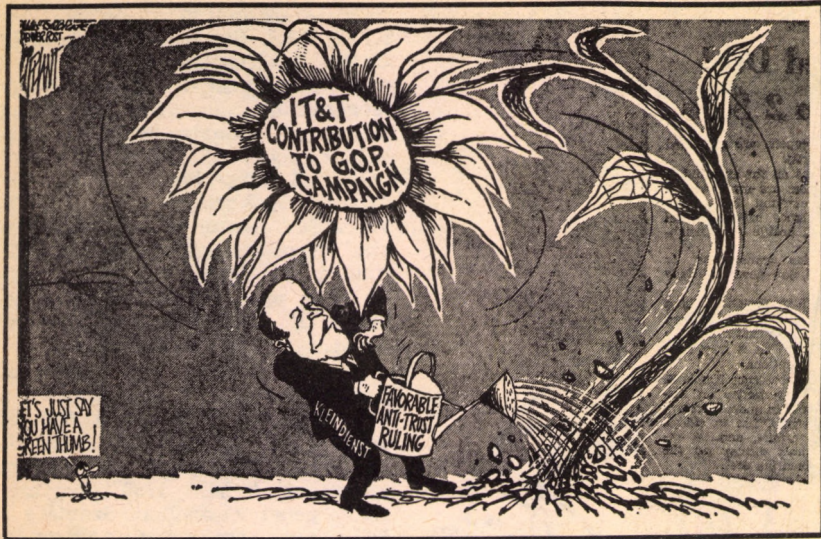
Hol van hely az amerikai Lockheednek? A társaság csakis a két csoportosuláson kívül maradt cégekre — például BEA, BOAC —, illetve a charter-társaságokra számíthat. A BEA 1980-ig egymaga 50 gépet vásárolhat. Számára a DC-10-es nem komoly alternatíva, a verseny a Tristar és európai kollégája között fog eldőlni. A Lockheed számára egy esetleges BEA-rendelés valószínűleg visszaállítaná a cég hitelét az Egyesült Királyság bankjai és gazdasági körei szemében. Ráadásul köztudott, hogy a brit légitársaság döntéséhez sok kisebb cég — British Caledonian, Britannia, Dan-Air — igazodik. (Ezzel magyarázható, hogy a közelmúltban maga Dan Haughton, a Lockheed elnöke érkezett Londonba, hogy a brit légitársaságokat „rábeszélje” terméke megvételére.) A BEA mindenesetre nem siet a döntéssel. Jelenlegi szállítóképességük — főként Trident-gépekből áll — 1974-75-ig kielégítő — hangoztatják a cég képviselői. A probléma csak az, hogy bármelyik megoldást választja majd a társaság, nem tehet mindenki kedvére. Ha Tristarot vásárol, a közös piaci csatlakozást támogatók kritizálják. Ellenkező döntés viszont az USA-barát lobby rosszsallását váltaná ki. Nagyon valószínű persze, hogy az angol légitársaságok felügyeletére létrehozott Brit Légügyi Tanács ezt figyelmen kívül hagyva, az első változatot próbálja meg a BEA-val elfogadtatni.

Merőlegesen fel

Vannak a nyugat-európai repülőgépipari együttműködésnek más példái is. A British Aircraft Corporation a Concorde-on kívül a Jaguar katonai vadászgép gyártásában is együttműködik francia partnerrel és csatornán túli Concorde-partnerének (Aerospaziale) is van kapcsolata más angol céggel: a Westlanddel együtt például a Lynx, Puma és Gazella helikoptertípusokat építi. A Rolls-Royce meg a francia állam tulajdonában levő Snecma az Olympus 593-as motor építésében működnek együtt. Az úgynevezett „több szerepű harci repülőgép” pedig brit-nyugatnémet-olasz közös vállalkozásként készül. A jövő szempontjából legnagyobb jelentőségük a VTOL- és STOL- — függőlegesen, illetve igen rövid kifutópályán fel- és leszállni képes repülőgépek kifejlesztésére irányuló — programoknak van. Februárban az angol BAC, a svéd Saab —Scania és a nyugatnémet Messerschmitt-Bölkow-Blohm szövetkezett egy STOL-típus gyártására. A tervek szerint a négy-motoros gép sorozatgyártása 1978-ban indul.

A nyugat-európai „légiblokk” eredményei biztatóak. Nem szabad azonban arról sem elfeledkezni, hogy a „technológiai szakadék” létezik, s az amerikai ellenlökések még hátravannak.

GONDA GYÖRGY—
LŐRINCZE PÉTER

KLEINDIENST ÉS A „HÜSEVŐ VIRÁG”

Levélben biztosította az érdeklődő demokrata pártelnököt

4550 vállalat tűnt el az óriáskon-szernekbe való beolvadás útján. Ebben az évben tehát napi átlagban 12–13 vállalatot faltak fel a korporációk, s évtágyuk azóta csak növekedett. A megemésztetek között persze sok a kis hal, de azért jócskán akadnak nagyob-bacsák is. 1948 és 1968 között több mint 1200, egyenként tíz-millió dollárnál nagyobb alap-tőkével rendelkező iparvállalatot olvasztottak magukba azok a szu-per-korporációk, amelyek közül a 200 legnagyobb ma már az ame-rikai gyáripár 67 (hatvanhét) szá-zalékát tartja a kezében.

Ebben a rangsorban áll az ITT a nyolcadik helyen, a maga 7 milliárd dolláros aktívával, be-olvasztott 114 amerikai, kanadai és mexikói, 158 európai, 15 afri-kai és közel-keleti, s 14 távol-ke-leti leánykorporációjával, illetve az ezekhez tartozó további 708 unokavállalattal. Az Egyesült Ál-lamok 50 államának 250 ITT-lé-tesítményében 191 398 alkalmazott dolgozik, s a 26 országban elhe-lyezett 220 külföldi létesítményé-ben foglalkoztatottakkal együtt alkalmazottainak az összlétszáma megközelíti a 400 000-et.

Az 1920-ban megalakult ITT-t 20 évvel később, a második világháború kezdetén 7500 alkalm-a-zottjával és évi 92 millió dolláros forgalmával még nem jegyezték a „nagyok” listáján. Újabb 20 év elteltével, 1960-ban feljutott az 51. helyre, s innen már 10 év alatt tornászta fel magát — esetenként meglehetősen szabálytalan ugrá-sokkal — az 1970-ben elért 8. helyre. (Ebbe még nincs beleszá-mítva a Hartford Biztosító beke-belezése.)

Fogyasztók fizetik

Ezek az adatok nemcsak arra vetnek némi fényt, hogy az ITT évi 7 milliárd dolláros üzleti for-galmához és évi (1970-ben) be-valtott 353 millió dolláros tiszta jövedelméhez képest a 400 000 dolláros elnökválasztási „befekté-tés” nem is túlságosan bőkezű borralaló. Különösen, ha figye-lembe vesszük, hogy a Hartford Biztosító Intézet legnagyobb csáb-ereje a biztosítottaktól befolyó évi egymilliárd (!) dollár, ami ki-apadhatatlan készpénztöke-forrás újabb vállalatok felvásárlására.

De az ITT előtt még hét na-gyobb szuper-korporáció van a ranglistán, amelyek közül az első

helyen álló General Motors ke-reskedelmi forgalma csaknem há-romszorosa, a második helyezett Standard Oil New Jersey pedig több mint kétszerese az ITT ke-reskedelmi forgalmának. Igaz, hogy ez a rangsorolás nem valós.

A „Fortune” magazin évente májusban kiadott „500 legna-gyobb” listáján a különböző ál-lam-székhelyekkel szereplő, s for-málisan különválasztott Standard Oil-vállalatok és más Rockefeller-olajérdekeltségek külön futnak. De még így „felaprózva” is a leg-nagyobbak között foglalnak he-lyet. A vállalati összekötést azonban kellőképpen biztosítják a népes Rockefeller család tagjainak kezében levő részvénypakettek, s mindenképp a családi ellenőrzés alatt álló két bank: a First Na-tional City Corporation (az 50 leg-nagyobb bank listáján a második helyezett 26 milliárd dollár aktí-vával) és a Chase Manhattan Corporation (harmadik helyezett 24,5 milliárd dollár aktívával).

A „szabadverseny” védelmében és a monopolárszabás megakadá-lyozására az 1900-as évek eleje óta többször „megszigorított” trösztellenes törvények alapján — az amerikai igazságügy-miniszté-rium értelmezése szerint — tör-vénybe ütköző az, ha egy vállalat az iparág piacának 8 százaléká-nál nagyobb hányadát ellenőrzi. A törvény, annak értelmezése és végrehajtása között azonban van-nak bizonyos eltérések. A három autópári óriás, a General Motors, a Ford és a Chrysler például az amerikai gépkocsipiac 90 százalé-kát, a General Motors pedig egy-magában 50 százalékát ellenőrzi.

Felsorolni is nehéz lenne, hány-szor kellett a General Motorsnak a szabad versenyt védelmező tör-vényt kijátszania, amíg sikerült megszabadulnia csaknem vala-mennyi versenytársától.

A korporációk páncélszekrényeiből a republikánus és a demok-rata pártkasszába (nemritkán „magánzsebekbe” is) utat találó tíz- és százezrek persze nem hol-mi öncélú testületi rangkorságot szolgálnak.

Nem pusztán és nem elsősor-ban az „500 legnagyobb” listáján való előkelő helyezés csábítja a konszernnek igazgató bizottságát „egyesülésre”. Egy 1964-ben ké-szült gazdagon dokumentált ta-nulmány 30–40 százalékra be-csülte az amerikai piac monopol-ellenőrzésének áremelő hatását. Vagyis, akkor az amerikai fo-gyasztók évi 174–231 milliárd (!) dollárral fizettek többet a mono-polárok jóvoltából. Ennek a több-letjövédelmnek csak törtszámok-ban kifejezhető százalékát tette ki

1968-ban az elnökválasztási had-járat finanszírozására költött mintegy 300 millió dollár, avagy a 1972-es elnökválasztási év elő-zetes becslés szerint 400 millió dolláros költsége.

Ügyvédi iroda

„Aprópénzre” lebontva, az olaj-ipar már tavaly megkapta a ma-ga évi 6–7 milliárd dollárra be-csült ajándékát, amikor Nixon el-nök, az általa létrehozott kor-mánybizottság ajánlásait elvetve az olajimport-kvótarendszer fenntartása mellett döntött. Ez a „nemzetbiztonsági érdekekre” hi-vatkozó rendelkezés kirekeszti az olcsóbb külföldi kőolaj versenyt és lehetővé teszi, hogy az olajipar extraprofitként lefölözhesse a ma-gas önköltségű hazai olaj és a lé-nyegesen olcsóbb közel-keleti, afri-kai stb. olaj árszintkülönbségét. A New York Times számítása szerint az elnöknek ez a rende-lkezése a következő évtized folya-mán 60 milliárd dollárt vesz ki az amerikai fogyasztók zsebéből.

Igaz viszont, hogy ezzel Nixon elnök teljesítette egyik választási ígéretét: amikor 1968-ban az olaj-ipar vezetői a két jelölt, Richard Nixon és Hubert Humphrey ér-zelmei iránt érdeklődtek, az olaj-import-kvótarendszert illetően, Nixon egyértelmű „megtartom”-mal válaszolt, míg Humphrey ha-bozott s „bizonyos reformok szük-ségességét” emlegette a közzvéle-mény háborgására való tekintet-tel. A republikánus párt pénztá-rosa milliókban számolta az olaj-ipartól befutott elnökválasztási hozzájárulás végösszegét, míg Humphrey egyik üzletember ba-rátja a közelmúltban megjegyez-te: „Az olajemberek egy vasat sem adtak.”

Nincs pontos kimutatás Nixon elnök választási alapjának „olaj-jövedelméről”. Pontosan kiszámít-ható azonban, hogy az amerikai fogyasztóközönségnek naponta, vagyis minden 24 órában 20 mil-lió dollárjába kerül az olajipar-nak tett választási ígéret teljesí-tése.

A trösztellenes törvény értelme-zésére, mint említettük, az igaz-ságügy-minisztérium és, végső fó-rumként, a Legfelső Bíróság hiva-tott. Az ITT—Hartford „egyesülés” nem jutott el a Legfelső Bírósá-gig, „tárgyalótermen kívüli ki-egyezőssel” végződött, az igazsá-gügy-minisztérium trösztellenes osz-tályán, amelynek vezetője akkor Richard McLaren államtitkár volt.

Az El Paso Natural Gas, a Ka-liforniai és a nyugati partvidéket ellátó gáztársaság ellen az igaz-ságügy-minisztérium 15 évvel ez-előtt, 1957-ben indította az első pert. A konkurens vállalat, a Pa-cific Northwest Pipeline Com-pany ugyanis olcsóbb gázszolgá-ltatást ajánlva megpróbált betörni a kaliforniai piacra. Az El Paso-nak azonban ezt sikerült meghiú-sítania, majd felvásárolta az anya-gi nehézségekbe került Pacific Northwest. A gáztársaság igaz-gatóságának, illetve az El Paso fogyasztóinak többszöri fellebbe-zése és ellenfellebbezése folytán az ügy megjárt már minden bírói fórumot. Utoljára az igazságügy-minisztérium trösztellenes osztá-ly-vezetője, Richard McLaren ál-lamtitkár (ugyanaz, aki az ITT-ügyben is szerepel) a Legfelső Bírósághoz fellebbezett, kérve, hogy kötelezzék az El Pasót, váljon meg törvénytelen szerzeményétől. Hat nappal a Nixon-kormány hi-vatalba lépése után, 1969. január 26-án az új igazságügy-miniszter „eljejtette” a kormány fellebbez-ését. Az El Paso megtarthatta szer-zeményét.

Alighanem pusztá véletlen, hogy 1961–1967 között az El Paso 771 129 dollárnyi honoráriumot fizetett ki egy Wall Street-i ügy-vedi irodának, amely 1969-ig „Ni-xon, Mudge, Rose, Cuthire, Alexander & Mitchell iroda” né-ven volt bejegyezve. Richard Ni-xon és John Mitchell neve 1969. január 20-án lekerült a cégtáblá-ról. Mitchell, aki 1972. március 1-vel átadta az igazságügy-miniszté-rium irányítását Richard Klein-dienstnek, Nixon elnök választási kampányának irányítójaként visz-szatért a „magánéletbe” és neve visszakerült a táblára régi cégé-nél.

Kleindienst „beszélget”

Az ügyvéd-cégtársaknak azon-ban nemcsak az El Paso, hanem az ITT is ügyfele. Erre az össze-férhetetlenségre utalva jelentette ki John Mitchell a botrány ki-pattanása után, hogy igazságügy-miniszteri minőségben „eleve tá-vo!l tartotta magát” az ITT-ügytől, s ezek felülbírálatát helyettesére, Kleindienstre bízta.

Kleindienstnek sem az ITT volt az első ügyfele az igazságügymi-nisztériumban. Az 1968-as elnök-választások után, amikor Nixon és Mitchell a Wall Street-i ügyvédi irodából áttette székhelyét Wa-shingtonba, a hátramaradó ügy-ve-dpartnerek változatlanul tovább kezelték egy másik régi ügyfél, a multimilliomos Warner-Lambert peres ügyeit. Warner-Lambert az egyik legnagyobb gyógyszervegyé-szeti konszern, a Pharmaceutical Corporation and PepsiCo. (sic!) elnöke és bőkezű adakozója a re-publikánus pártnak, Warner-Lam-bert ekkor éppen egy másik gyógyszervegyészeti konszern, a Park, Devis & Co. bekebelezésén fáradozott, azonban Richard Mc-Laren az illetékes igazságügyi ál-lamtitkár ellenezte ezt a frigyét.

Mitchell a szoros üzleti kapcso-latokra tekintettel, ekkor is „tá-vo!l tartotta magát, hogy még a látszatát is elkerülje az összefér-hetelenség lehetőségének”. He-lyettese, Kleindienst viszont nem volt cégtárs a sok nevű ügyvédi irodában, a minden különösebb aggályoskodás nélkül felülbírálta McLaren álláspontját, utasítván az államtitkárt az ügy elejtésére. A gyógyszervegyészeti frigy létre-jött.

Ilyen előjáték után Richard McLaren államtitkár aligha lehe-tett különösebben meglepve, ami-kor tavaly májusban Kleindienst felszólította őt az ITT „gazdasági érvelésének” meghallgatására. Kleindienst szerint az ITT ügyei-ről „kizárólag az illetékes tröszt-ellenes ügyosztály tárgyalt”. Ő négy alkalommal csupán „elbe-szélgetett” Rohatyn úrral, az ITT egyik igazgatójával, de semmikép-pen sem befolyásolta McLaren döntését. Csak — amint Klein-dienst a szenátusi albizottság előtt eskü alatt vallotta — „olyan fej-lemények sorát hozta mozgásba, amely McLaren államtitkárt ko-rábbi álláspontjának megváltozta-tására bírta”.

Igy jött létre az ITT és az igaz-ságügy-minisztérium sok-sok mil-lió dollárt érő kiegyezése 1971. jú-lius 31-én.

És hét hónappal később a vé-letlenek összjátéka kiobbantotta az évtized legnagyobb politikai korrupciós botrányát.

KÖVES TIBOR

* Az öntözőkanna felírata: „Ked-vező trösztellenes döntés.” A virág felírata: „ITT-hozzájárulás a köz-társaság párti kampányhoz.”

Vendégek?

Toborzók

Tőkevitel

Meg kell teremteni az áruk, szolgáltatások, tőke és munkaerő szabad mozgását a közösségen belül — a gazdasági integrációnak ez a feltétele. Ebből indult ki a Közös Piac alapítóokmánya, a Római Szerződés. 1969-ben bejelentették, hogy létrejött az egységes munkaerőpiac. Jelenleg tehát az EGK-országokból származó vendégmunkásokat a közösség bármely fogadó államában, elvben, a hazai munkavállalóval azonos jogok illetik meg, velük szemben mindenfajta diszkrimináció a törvény szerint tilos. A brüsszeli bizottság mellett koordinációs iroda is működik, melynek feladata a tagországok munkaerőhelyzetének felmérése, valamint a távlati tervek kidolgozása. Létezik egy pénzügyi szerv is, az Európai Szociális Alap, amely a munkanélküliek átképzésére fordított összeg felét a tagállamoknak visszatéríti. Nagyszámú szakember foglalkozik a betegbiztosítási és szociális jogszabályok egységesítésével, a képzési feltételek harmonizálásával.

Az elv persze még nem valóság. Bár megvalósították a Közös Piacon belüli szabad munkavállalást, a Werner-jelentés mégis azt taglalja, hogy a helyzet cseppet sem kielégítő. („A személyek szabad mozgása nincs megfelelő módon biztosítva és nem mutatkozik tényleges előrehaladás a szociálpolitika harmonizálása területén sem.”) Ugyanezt állapítja meg a fentebb említett koordinációs iroda is. Úgy tűnik, a szabad munkaerőpiac elvileg megvan, de a gyakorlatban aligha működik a Hatok kívánságának megfelelően.

Átlag: 5 év

Az EGK tagállamai között vannak munkaerőhiánnyal küzdő országok (például az NSZK) és adva van a nagy munkaerőtartalékokkal rendelkező Olaszország. Az országok közötti munkaerővándorlás elméletben mindkét fél problémáit megoldja; az egyik helyen a szükségletet kielégíti, míg másutt a munkanélküliséget csökkenti. Ez volt az eredeti koncepció. Annak ellenére, hogy a Hatok többsége toborzóirodákat tart fenn Olaszországban, a valóság — legalábbis eddig — nem igazolta a várakozásokat.

Nézzük a tényeket: az utóbbi évtizedben a Közös Piacon belüli munkásvándorlás évi 206 000-ről 167 000-re csökkent. Ugyanakkor a harmadik, tehát piacon kívüli országokból származó vendégmunkások száma 126 000-ről 692 000-re nőtt! (Összesen mintegy két és fél millió közösségen kívülről érkezett munkavállaló dolgozik ma a Közös Piac területén.)

EGY SVÁJCI PÁLYAUDVARON

Nehezen tekinthető továbbra is vendégnek

Az integráción kívülről érkező vendégmunkásokat kezdetben kedvezően fogadták a tőkés szakemberek. A különböző dél-európai és észak-afrikai országokból származó dolgozók olcsó segédmunkával látták el Nyugat-Európát, megjelenésük bizonyos fókig a szakszervezetek pozícióit is rontotta. Kialakult az a meggyőződés, hogy a vendégmunkás-rendszer már csak azért is jó, mert a beutazók minden olyan munkát elvégeznek, amelyet született belgának, franciának, hollandnak stb. már „nem illik” felajánlani.

Miért nevezték el az ilyen külföldi munkavállalókat vendégmunkásoknak? E bevándorlók csak ideiglenesen tartózkodnak a fogadó országban, szakképzettséget szereznek, tőkét gyűjtenek, majd hazatérnek — csak vendégek Nyugat-Európában. Legalábbis ez volt az uralkodó vélemény a 60-as évek elején, amikor egy vendégmunkás még csak átlagosan 18 hónapot töltött a Hatok valamely országában.

A helyzet azóta lényegesen megváltozott. Egyre inkább előtérbe kerültek a vendégmunkás-rendszer hátrányai. Az említett átlagos munkás ma már öt évig él Nyugat-Európában; így tehát nehezen tekinthető továbbra is vendégnek, hiszen lakás- és kommunális szükségletei az állandó lakosokéval azonosra válnak. Új jelenség, hogy a Nyugat-Európában dolgozó dél-európaiak számát ma már nem százezrekben, hanem milliókban mérik: az NSZK kétféle millió, Franciaország másfél millió külföldi állampolgárnak ad munkát. Az idegenek nagy száma nagyon sok — a helyi lakossággal való együttélés összefüggő — problémát vet fel. A vendégmunkások kulturális, szociális helyzetének megoldatlansága, a nyelvi nehézségek gyakran nehezítik meg a megfelelő viszony kiépítését a fogadó állam polgáiraival. Az ilyen politikai-szociális ellenérvek mellett azonban vannak a munkaerőimportnak kritikussai a gazdaság oldaláról is. A külföldi munkaerőt kiképezik, nyelvet tanul, valamilyen lakást kap. Mindezek költségeit valamilyen formában a fogadó állam vagy az alkalmazó vállalat fedezi. Amikor pedig a befektetett összeg már kezdene megtérülni — a munkás el-sajátította a nyelvet és teljes értékű dolgozóvá válik — előbb-utóbb hazatér. Az eltávozókat ugyan újabbak váltják fel, de ezekkel az egész kiképzési „procedúrát” újra kell kezdeni.

Továbbá: a zömében Dél-Európából származó munkások többsége segéd- vagy betanított munkás,

általuk tehát Nyugat-Európa szakképzett munkaerőgondjai nem oldhatók meg.

Az európai tőkésországok közül elsőnek Svájc áldozta fel gazdasága stabilitását, hogy a vendégmunkás-kérdés megoldására konkrét intézkedéseket tehessen. 1970-ben már több mint 660 000 idegen munkásnak adott otthont, így a svájci munkavállalók 28 százaléka volt külföldi. A 6,2 millió lakosú országban a közvélemény az idegen munkaerő további beáramlásának korlátozását követelte. Bár minden józan közgazdasági érvelés egy ilyen intézkedés meghozatala ellen szólt, az alpesi köztársaság kormányja 1971 márciusában az akkori szinten „befagyasztotta” a vendégmunkások számát. Ez a lépés egy gyorsuló ütemű keresleti inflációhoz vezetett, ma pedig a svájci ipar és idegenforgalom már komoly munkaerőhiánnyal küzd.

Szociális problémák

Más államok — például az NSZK — a vendégmunkás helyzetét megjavító lépésekkel igyekeznek a beilleszkedést megkönnyíteni. A nyugatnémet belső törvények a hazai munkásokkal azonos jogokat biztosítanak a külföldi munkavállalónak. Arendt munkaügyi miniszter márciusi intézkedései is több területen megkönnyítik a vendégmunkások helyzetét. A rendelet értelmében minden külföldi munkást 8 négyzetméter lakóterület illet meg, különleges iskolák létesültek és létesülnek, hogy a vendégmunkások és gyermekeik a német nyelvet minél gyorsabban elsajátíthassák. Természetesen aligha lehet várni, hogy a kormányintézkedésektől a vendégmunkások minden problémája azonnal megoldódik, beilleszkedésük a „házigazda társadalomba” harmonikus lesz. Ráadásul a külföldről származó munkások helyzetének javítása rengeteg pénzbe kerül a szövetségi költségvetésnek. (Egyedül a Szövetségi Munkaügyi Hivatal nürnbergi kirendeltsége 425 millió márkát költött eddig lakásépítésre.)

A kulturális ellátás biztosítása már a küldő és fogadó állam közös feladata. Különösen a vendégmunkások gyermekeire fordítanak nagy figyelmet — az NSZK-ban például a külföldi férfimunkások 58, az asszonyok 90 százaléka családotól él —, a cél annak elérése, hogy hazájukba később visszatérve ne okozzon problémát a beilleszkedés a fiatalok számára.

Úgy tűnik tehát, hogy a vendégmunkás-rendszer a 70-es években nem fog Nyugat-Európa munkaerőgondjainak csodagyógyszeréül szolgálni. A konjunktúra fennmaradására alapozott tőkés prognózis arra mutat, hogy Nyugat-Európában a munkaerőhiány ezzel nem fog megoldódni. A jelenlegi helyzethez képest lényeges javulást a Közös Piac kibővítése sem hoz, bár két tagjelölt — Anglia és Írország — munkaerőexportőr lehet. (Anglia már ma is több ezer munkást küld a Rajna- és Ruhr-vidékre.) De a tudományos előrejelzések közül az is kiderül, hogy a jövőben a hagyományos munkaerőforrások kimerülnek, gazdasági fejlődésük következtében Olaszország és Spanyolország munkásexportőr szerepe csökkenhet...

Természetesen a munkaerőben szegény nyugat-európai országok számára fennáll az a lehetőség, hogy munkaerőszükségletüket más (például észak-afrikai) országokból fedezzék. Ez a lépés azonban minden bizonnyal jelentős szociális-politikai következményekkel járna. Egy ilyen intézkedés belpolitikai hatása lényegesen csökkentené az egyébként logikusan várható előnyöket.

Kétféle megoldás

Mi hát a megoldás? A „klasszikus” kiutat a tőkevitel jelentené. A fejlett ipari ország vállalata, ahelyett, hogy otthon eszközölné beruházást, inkább valamelyik fejlődő országba viszi tőkét. (Nem véletlen, hogy a munkaerőproblémákkal küzdő NSZK magánvállalatai 1969-ben már 5,4 milliárd márkát ruháztak be a fejlődő országokban.)

A másik megoldás már újabb típusú. Lényege: a munkaerőhiánnyal küzdő ország a kívánt terméket egy másik országban rendeli meg, a termeléshez viszont esetenként alapanyagokat, műszaki szakértést ad. (A nemzetközi munkamegosztásban ebben a formájában — a bér munka-cserében — szocialista országok is részt vesznek.)

Gazdasági szakemberek kimutatták azonban, hogy bér munkával önmagában egy nemzetgazdaság krónikus munkaerőgondjain aligha lehet segíteni. Az ok igen egyszerű: az egyes szektorok termékei iránti növekvő igényt bér munkával lehetetlen kielégíteni.

Végül tehát csak egyetlen megoldás kínálkozik. Azoknak az országoknak, amelyekben a munkaerőhiány a gazdasági növekedés akadályává vált, el kell dönteniük, milyen termékeket tudnak világszínvonalon termelni és exportálni. A döntés meghozatala után a gazdaság minden anyagi és technikai erőforrását ezekre az árucikkekre kell összpontosítani. Az „előnyben nem részesített” szektorok termékei iránt jelentkező keresletet importból kell fedezni. A behozatal ellenértékét a gazdaságosan termelhető cikkek kivitele fogja biztosítani.

Ezek a megoldási formák persze mind a zavartalan konjunktúra feltételezésére épültek. Tartós visszaesés, recesszió esetén ez az önmagában is a fellendülés által szült konstrukció összeomolhat. Ebben az esetben gyökeresen új problémák léphetnek fel; a vendégmunkás-tömeg, amely szükség-szerűen elsőként válik munkanélkülivé — a szociális feszültség leg-robbanékonyabb elemévé válhat.

GONDA GYÖRGY—
LÖRINCZE PÉTER

A z Egyesült Nemzetek Szervezetének 132 tagállama a most nyugalomba vonult U Thant főtitkár helyébe európai diplomatát, osztrák diplomatát választott. Dr. Kurt Waldheim, aki hazája ENSZ-küldötteként New Yorkban élt az utóbbi hónapokban, családjával töltött kaliforniai üdülés után vette át az üvegpalota 38. emeletén a főtitkári széket, a világszervezet irányításának teendőit.

Vétók taktikából

Emlékezetes marad, hogy az ENSZ 26. közgyűlése az utolsó napirendi pontként hogyan határozta U Thant utódlásáról a Biztonsági Tanács előterjesztése alapján. A Biztonsági Tanács három szavazási forduló után hozta meg döntését: az osztrák diplomatát javasolta főtitkárnak.

Az első két fordulóban is Waldheim kapta a legtöbb szavazatot, de a tanács öt állandó tagja közül kettő élt a vétójogával. Bécsben a Ballhausplatz, a külügyminisztérium táján már ekkor azt mondták, hogy csupán „taktikai lépés” volt Waldheim kezdeti megvétózása. Ugyanakkor azt sem rejtették véka alá: a legnagyobb gondot az osztrák diplomáciának a Kínai Népköztársaság igénye jelentette, Kína ugyanis jobban szeretne volna, ha a főtitkári széket a harmadik világból való személyiség kapja. Nagy-Britannia álláspontja sem volt kezdetben kedvező. Minden bizonnyal ezért került sor arra a formailag nem hivatalos diplomáciai küldetésre, amelyet Kirchschräger osztrák külügyminiszter vállalt. A döntő órában Londonba repült — az Angol-Osztrák Társaság meghívására. A társaság egy rendezvényén való megjelenése adott alkalmat arra, hogy tárgyalásokat folytasson az U Thant-utódlás kérdéséről is. Angol kollegájával volt tárgyalása után úgy tért vissza Bécsbe, hogy a politikai körökben nyilvánvaló elégedettség mutatkozott. Mindenesetre nem volt könnyű a dr. Kurt Waldheim érdekében folytatott diplomáciai munka...

Érdemes elgondolkozni azon, hogy ismét európai diplomata kerülhet az ENSZ főtitkári posztjára. Áttételesen bizonyosága ez annak a ténynek, hogy Európa politikai légköre egyre javult, hogy a történelemben legnagyobb szerepet játszó kontinens annyi háború után elindult a béke és biztonság szavatolásának, az együttműködés megszervezésének az útján.

Visszatérve Waldheim karrierjére: gyakorlatilag 1971. április 25-én este dőlt el a sorsa, amikor az ausztriai köztársasági elnökválasztáson néhány százalékkal ugyan, de alulmaradt a szocialista jelölttel, Franz Jonasszal szemben.

Miután a régi elnök lett az új államfő, Waldheim, hazája ENSZ-delegátusa, aki ekkor New Yorkból az elnökválasztási kampány időszakára hazaérkezett Bécsbe, április 25-én este a belügyminisztérium sajtóközpontjában már úgy nyilatkozott: visszatér New Yorkba. Értésre adta azt is, hogy megpályázza U Thant esetleg megüresedő posztját.

Waldheim, aki hosszú időt töltött diplomáciai szolgálatban, 1971 tavaszán politikusi, államférfiúi képességekről is tanúságot tett. Ausztriában úgy értékelték, hogy ha nem is sikerült megszereznie a köztársasági elnöki posztot, mégis rendkívüli sikernek számít, hogy több mint kétfélmillió osztrák

AZ ÚJ ENSZ-FŐTITKÁR
Az alapokmány híres 99. cikkelye

választó adta rá a voksát. A pártönkívüli Kurt Waldheim akkor gyakorlatilag a szürkeségből tűnt elő: alig tudott róla többet a közvélemény, mint azt, hogy 1968 és 1970 között a néppárti Klaus-kormány tagjaként, a külügyminiszteri tárca birtokosaként megbízható munkát végzett, s hogy nevéhez fűződik többek között a dél-tiroli kérdés rendezésének elindítása.

Az elnökválasztási kampány időszakában Waldheim már megcsillogtatott más képességeket is. Aktivitása tiszteletet parancsolt. Ötven ezer kilométert utazott választási gyűlésekről választási gyűlésekre. Több száz beszédet mondott és tízezrekkel parolázott.

Végső kudarca inkább csak arra volt visszavezethető, hogy a konzervatív politikának ma már nincsenek meg az országban a régi gyökerei. A „modern Ausztriáért” jelszóval fellépő szocialisták közelebb jutottak a választók gondolatához, szándékaihoz.

Az osztrák politikai körök az U Thant utódlását eldöntő „ENSZ választási kampány” kezdetétől fogva bizakodással tekintettek New York felé. Már 1971 júniusában arról írt a bécsi Die Presse, hogy Waldheimnek nagy az esélye a főtitkári szék megszerzésére. Később, ahogyan az osztrák diplomáciai offenzíva Kirchschräger külügyminiszter személyes irányításával egyre erősödött, úgy érlelődtek a feltételek, úgy szilárdultak a lehetőségek. Kirchschräger őszi New York-i útja során a közgyűlés részvevőivel sorra tárgyalásokat folytatott, megnyerve az államok többségének támogatását Waldheim számára.

Születésnap ajándék

Ki is tulajdonképpen dr. Kurt Waldheim? Háromgyermekes családapa, akinek legidősebb gyermeke, a 23 éves Gerhard, jogot tanul már, egyik leánya, Liselotte, az ENSZ-ben dolgozik, Christa pedig, a legkisebb, még gimnáziumi tanuló. Waldheim nem kaphatott volna szebb születésnap ajándékot: 1971. december 21-én, azaz az 53. születésnapján választották meg! (Mert az alsó-ausztriai Sankt Andre-Wördenben 1918. december 21-én látta meg a napvilágot, kevéssel azután, hogy a világháborúban legyőzött monarchia felbomlott, s hogy a bécsi ideiglenes nemzetgyűlés kikiáltotta a köztársaságot.)

Kurt Waldheim apja kerületi iskolai felügyelő volt. Az ifjú Waldheim kora fiatalúságától kezdve a diplomáciai pályára iránt von-

ENSZ

Európai főtitkár

Dr. Kurt Waldheim életútja

Bécsben és New Yorkban

zódott. 1937-ben a konzuli akadémia-ra került. Különösen nyelvtudásával tűnt ki. Huszonkét éves, amikor a Wehrmacht egyenruháját kell magára öltenie. (Waldheim ma: „A hitleri hadseregben politikai tevékenységet nem fejtettem ki.”) Megismeri, mi a háború. 1942-ben egy gránátszilánktól megsebesül. Leszerelik. Ez ad aztán lehetőséget arra, hogy a bécsi egyetemen folytassa a jogi tanulmányait. Az egyetemen ismeri meg jövődöbelijét: Elisabeth Ritschel lesz az élettársa.

1945 őszén a bombák nyomait magán viselő ballhausplatzi épületbe kerül, eljegyzi magát a diplomáciai pályával. 1948 és 1951 között Párizsban az osztrák nagykövetségen első titkár, később követi tanácsos. Visszatérve, a külügyminisztérium személyzeti osztályának élére állítják. Közben jelentős diplomáciai feladatokat kap. Ezek közül kettőt érdemes kiemelni: az osztrák államszerződés előkészítése során részt vesz a párizsi és moszkvai tárgyalásokon, majd Ausztria ENSZ-beli felvételét készíti elő New Yorkban, mint az osztrák delegáció vezetője. 1955-ben még aligha gondolhatott arra, hogy 17 évvel később ő lesz a világszervezet főtitkára!

Aktív külszolgálat

Ezt követően Waldheim Ausztria kanadai nagykövete lett. Négyéves külszolgálat után 1960-ban tért vissza a Ballhausplatzra, a külügyminisztérium politikai főosztályának vezetését vette át. 1964-ben újra New York követeként: az ENSZ-ben Ausztria fődélegátusa.

1968-ban az akkori néppárti kormányba Klaus kancellár hívta meg a pártönkívüli diplomatát a külügyminiszteri tisztség betöltésére. A néppárt választási veresége után, 1970-ben ismét diplomáciai feladatot kapott, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség kormányzó tanácsában Ausztria fődélegátusa lett, majd 1970 őszén New Yorkban újra átvette nagyköveti minőségben hazája ENSZ-delegációjának vezetését. Ezután jött a sikertelen próbálkozása az elnökválasztási versengésben, amely azonban végső soron megnyitotta az utat számára arra, hogy államfői méltóság helyett egy világszervezet első emberének tekintélyt igényelhesse magának.

Széles körű, roppant felelősségű munka vár Waldheimre. Hivatalosan ugyan „csak” a világszervezet legfőbb igazgatási tisztviselője, akinek részt kell például vennie a közgyűlés, a Biztonsági Tanács és a többi ENSZ-szerv ülésein, akinek évenként jelentést kell tennie a világszervezet munkájáról, akinek el kell vezetnie mindazokat a feladatokat, amelyekkel a közgyű-

lés és a többi szerv megbízta. De mekkora politikai jelentőséget ad a főtitkár szerepének az alapokmány híres 99. cikkelye! Az, amely feljogosítja a főtitkárt, hogy felhívja a Biztonsági Tanács figyelmét minden olyan ügyre, amely véleménye szerint a nemzetközi béke és biztonság fenntartását veszélyezteti.

Az ENSZ-főtitkár — akárcsak a világszervezet tisztviselői kara — független és pártatlan kell hogy maradjon. Az alapokmány meg is tiltja, hogy munkájukat illetően bármely kormánytól vagy az ENSZ-en kívüli valamilyen más hatóságtól utasítást kérjenek vagy elfogadjanak. S a tagállamok is kötelezték magukat az alapokmány elfogadásával arra, hogy tiszteletben tartják a főtitkár tevékenységének függetlenségét és nem kísérik meg befolyásolni.

Súlyos örökség

Waldheim számos súlyos, megoldatlan nemzetközi problémát örökölt, egy újabb feladat pedig éppen akkor fogalmazódott meg, amikor a főtitkári megbízatást megkapta. A Bangla Desh-nek nyújtandó nemzetközi segítség méreteit már az új főtitkár irányításával kell az ENSZ szerveinek megállapítaniok s ami persze fontosabb meg nehezebb is, ezt a segítséget előteremteniök.

Az új ENSZ-főtitkár nyilatkozott a közel-keleti béke esélyeiről is, elsőnek a tekintélyes egyiptomi lapnak, az Al Ahramnak adott interjúban. A kairói lap hasábjain megjelent Waldheim-nyilatkozat szerint Izrael köteles eleget tenni a közgyűlés által 1971 decemberében hozott határozatnak és lehetővé kell tennie a Jarring-misszió felújítását. Kurt Waldheim teljes bizalmát nyilvánította a még U Thant által megbízott svéd diplomata személye és munkája iránt. Hangsúlyozta, hogy Gunnar Jarring az egyetlen alkalmas személyiség, aki továbbra is eljárhat a közel-keleti béke ügyében. Waldheim kijelentette, hogy a Biztonsági Tanács emlékezetes, 1967. november 2-i határozata nem indokolja Izrael olyan követelését, hogy az ellenségeskedésben részt vett felek közvetlen tárgyalásokat kezdjenek. Waldheim szólt az Al Ahramnak adott interjújában a palesztinai kérdésről is. Ennek politikai és pénzügyi megoldási lehetőségét részesítené előnyben.

Hasonlóképpen nyilatkozott az új főtitkár a kairói Al Ahram után az izraeli rádióknak is.

OLTVÁNYI OTTÓ